Hunedoara, în scrierile şi viaţa lui Eminescu

Statuia lui Eminescu domină spiritual parcul de la poalele Dealului Cetăţii

Despre poetul Mihai Eminescu s-au scris biblioteci întregi şi generaţii întregi s-au hrănit cu versurile sale, i-au admirat scrierile, ori s-au minunat de actualitatea articolelor de presă. Puţini ştiu însă că marele poet admira mult judeţul Hunedoara, după ce a povestit îndelung cu Nicolae Densuşianu şi a trecut în câteva rânduri pe aceste meleaguri.

Laura Oană

"Mihai Eminescu iubea judeţul Hunedoara. În scrierile sale a vorbit de aceste locuri ca fiind "leagănul dinaştilor români" şi a trecut pe aici de mai multe ori. Se pare că Deva a văzut-o prima dată în tinereţe, fiind în turneu cu o trupă de teatru, apoi de mai multe ori, în trecerea spre Viena", spune Denisa Toma, bibliotecară la Biblioteca Judeţeană Ovid Densuşianu din Deva. Şi, într-adevăr, poetul scrie în ziarul „Timpul", într-un articol publicat în 5 iunie 1883: "Pare că s-ar simţi că Hunedoara e leagănul dinaştilor români, de-aceea s-aruncă cu toată furia de magharizare asupra acestui ţinut. E probabil că şi dinaştii Moldovei sunt originari din Hateg. Nepotul de soră al celui din urmă Piast Ludovic I, rege polon şi maghiar, a donat, la 1363, satul Zalazd din ţinutul Hunedoarei contelui Vladislav, fiul lui Muşat din Almaşiu, şi fiilor săi Petru, Ioan, Alexandru şi Muşat. Un Petru Muşat e Domn în Moldova (1373-1392) şi Internelestorul dinastiei din care, ca culminare, a răsărit Ştefan V Muşat cel Mare. Chiar maramureşenii par din Hateg. Ce e Maramureş decât o combinare între numele român al Porţii de Fier (Marmura) şi numele Mureşului care curge la nordul ţinutului?". Eminescu ia atitudine şi împotriva falsificării realităţilor etnologice din ţinutul Hunedoara, scrie criticul şi istoricul literar Dumitru Valamaniuc în „Eminescu pe drumurile străbunilor din ţinutul Hunedoara, care dezvăluie faptul că structura demografică a populaţiei de aici stă în atenţia poetului şi îmai târziu: "Populaţia de 170.000 de oameni - notează în manuscrisul 2263, 29 în legătură cu locuitorii din ţinutul Hunedoarei - e compusă aproape exclusiv din români". Mihai Eminescu ştie istorie şi, poate şi datorită influenţei lui Nicolae Densuşianu, pare fascinat de momentele de glorie ale strămoşilor. Mai mult, peregrinările sale prin Ardeal îi întregesc cunoştinţele: „Întâmplarea m-a făcut ca, din copilărie încă, să cunosc poporul românesc... În cruciş şi-n curmeziş", scria Mihai Eminescu.

EMINESCU ŞI DENSUŞIANU

Cei doi se întâlnesc în nenumărate rânduri, prima dată însă în paginile revistei lui Iosif Vulcan "Familia" - foaie enciclopedică şi beletristică cu ilustraţii – care, din anul 1865, publică creaţiile a ceea ce Iosif Vulcan numea mândru "Panteonul român": Bogdan Petriceicu Haşdeu, Dimitrie Bolintineanu, Costache Negri, Anton Pann, Ion Heliade Radulescu şi Andrei Mureşianu. Un an mai târziu, "Familia" publică creaţiile de debut ale lui Mihai Eminescu şi Nicolae Densuşianu. Eminescu abordează tema "viitorul patriei" şi scrie: "Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie": "...Ţara mea de glorii,/ Ţara mea de dor, /Braţele nervoase, arma de tărie,/ La trecutu-ţi mare, mare viitor! (...) Spună lumii large steagun tricoloare,/ Spună ce-i poporul mare, românesc,/ Când s-aprinde sacru candida-i văivoare,/ Dulce Românie, asta ţi-o doresc". Nicolae Densuşianu publică în numărul 20 din iulie 1866 poezia "Zâna mea": "A ta ginte-a fi ilustră, dară steaua ei divină/ Este-n ceaţa primăverii, şi încă nu s-a ivit". Densuşianu era atunci student la "Academia săsească de drepturi" din Sibiu, oraşul în care îl va şi întâlni mai târziu pe Eminescu. Deocamdată, cei doi se cunosc din paginile "Familiei", pentru că Iosif Vulcan intuieşte talentul şi înzestrarea celor doi şi le publică primul creaţiile, dar îi şi promovează atunci când le aşează versurile pe prima pagină: se întâmpla în numărul 34 cu "Misterele nopţii" de Mihai Eminescu şi, două numere mai încolo, cu "Melancolia" de Nicolae Densuşianu.

ÎNTÂLNIREA CU DENSUŞIANU

Cel dintâi mare oraş ardelenesc în care Mihai Eminescu ajunge este Sibiul, unde poposeşte în jurul anului 1864, când îl vizitează pe fratele său Nicolae, care era atunci student la Academia de Drept. Stă până toamna când pleacă din Sibiu, dar se întoarce după doi ani, în anul 1866, după ce stă o vreme la Blaj şi participă la Adunarea Generală a Asociaţiunii de la Alba Iulia, din 27-28 august 1866. Eminescu este deja cunoscut, după cum o arată documentele vremii. "A doua zi după sosirea lui în Blaj, în studenţime fierbea vestea şi pe buzele tuturora sunau cuvintele: e aici Eminescu, e aici Eminescu! Aceasta fu în 1866, prin luna lui mai, pe la sfârşit", scrie Ştefan Cacoveanu. Ajuns din nou la Sibiu, este găzduit de un vechi prieten, Ioan Alexandru Lapedatu, împreună cu care colindă împrejurimile oraşului: "Mergeam astfel printre câmpi şi holde... Holdele miroseau şi se coceau de arşiţa soarelui. Eu îmi pusesem pălăria-n vârful capului, astfel încât fruntea rămânea liberă şi goală şi fluieram alene un cântec monoton", scrie Mihai Eminescu. În această perioadă îl va întâlni pe Nicolae Densuşianu, deja cunoscut ca poet şi publicist, care era atunci student la Academia de Drept. Despre întâlnirea cu Eminescu, Nicolae Densuşianu îşi aminteşte: "Într-o zi de toamnă, pe când treceam pe strada Măcelarilor, mă întâmpină din jos de poştă un tânăr de la Institutul teologic-pedagogic de acolo şi-mi prezintă pe un alt tânăr, cu faţa negricioasă, cu ochii mari deschişi, cu un zâmbet pe buze şi-mi spune că este Eminescu, care anume mă caută pe mine", scrierea care este considerată de critici "un minunat portret al poetului". Sibiul era în acele vremuri cel mai reprezentativ centru universitar şi academic din Transilvania. Între cei doi urmează mai multe zile de discuţii erudite, se schimbă idei poetice, literare şi istorice, idei ale căror influenţe se regăsesc mai târziu în operele literare, jurnalistice sau istorice ale fiecăruia dintre ei. Criticul Alexe Rău scrie: "S-a fost spus şi scris, despre Nicolae Densuşianu, că el, ca şi Eminescu, de altfel, decât care era cu doar doi ani mai în vârstă, a intenţionat să edifice, prin opera sa, un monument patriei".

EMINESCU, TRASEU TRANSILVAN

În 25 ianuarie 1866, după moartea profesorului Aron Pumnul, Eminescu dispare fără ştirea celor dragi: "N-a ştiut nimeni dintre colegi când a plecat şi încotro a apucat-o, dar în urmă se lăţi vestea că se afla în Transilvania". Sora poetului, Aglae, scrie că: "După înmormântarea lui Pumnul, Eminescu s'au depus cărţile sub un scaun din grădina publică s'au plecat spre casa părintească. Întrebat de părinţi de ce au fugit dela şcoală, el plângând răspunse: mai mult n-am ce face în Cernăuţi. Pumnul nu mai este. Au murit". În iunie, de Sânziene, Mihai Eminescu ajunge să vadă Blajul cunoscut drept "mica Roma" şi se pare că poetul a exclamat: "Te salut din inimă, Roma-Mică... îţi mulţumesc, Dumnezeule, că m-ai ajutat s-o pot vedea...". Pe drum, Eminescu le spusese unor tovarăşi de călătorie: "Domnilor, eu sunt poet şi vreau să-mi adun material!". Între 27 şi 28 august 1866, Eminescu participă la adunarea anuală a ASTREI, la Alba Iulia, unde a fost văzut, în prima zi a adunării, în biserică, unde asista la prelegeri şi dezbateri. Seara, teologul Elie Damian Domşa l-a găsit întins pe o bancă din parcul oraşului, unde se odihnea, lucru care demonstrează sărăcia în care trăia poetul: "Cum mergeam către casă, îl găsesc pe Eminescu singur, pe o bancă. În promenadă. Îl întreb că unde-i în cvartir, unde va dormi? Zice că aici în promenadă. "D-apoi că te vor închide la poliţie!...". "De abia mă voi odihni mai bine...". Atunci îl chem să vie cu mine, şi a venit. L-am adus „La cocoana", care mi-a fost dat o chiliuţă, şi l-am prezentat. A mai întins şi apoi o rogojină pe jos şi i-a dat o perină de s-a culcat şi el acolo". Biografii poetului susţin că, după dezbaterile de pe 28, este întâlnit de doi seminarişti, teologi la Blaj, "la podul umblător", brudina peste apa Mureşului, la Mihalţ. Cei trei pleacă la drum împreună şi poetul poposeşte apoi la casa unuia dintre ei, la Ion Oargă: "Eminescu a rămas acasă şi s-a culcat. Noi ne-am reîntors înspre ziuă, el dormea. După ce ne-am sculat şi noi, am prânzit, cum se prânzeşte pe la sate. După prânz el a dispărut fără să zică ceva... Am auzit mai târziu că a umblat cu copiii prin sat, dar apoi s-a dus. Unde s-a dus, nu ştiu...". Poetul revinea la Blaj, unde mai stă încă vreo trei săptămâni, iar unul dintre cunoscuţii săi povesteşte: "Pentru ultima oară când a venit la mine i-am văzut plângând. Ce-a avut, ce n-a avut, nu ştiu. După trei săptămâni, fără a-şi lua adio de la noi, ne-am pomenit că Eminescu nu mai este în Blaj". Poetul pleacă în Sibiu, unde învăţa fratele său Nicolae şi unde Eminescu obţine certificatul de clasa a III-a, eliberat de gimnaziul catolic din Sibiu. Acum, se întâlneşte cu Nicolae Densuşianu care îl ajută să iasă din starea de mizerie în care îl găsise. Generozităţii lui Densuşianu poetul îi datorează găzduirea, pensionarea completă a îmbrăcămintei şi, mai presus de toate, contactele şi cunoştinţele sibiene. Nicolae Densuşianu îl îngrijeşte vreo trei zile şi îl îmbracă din cap până în picioare, apoi Eminescu îl roagă pe Densuşianu să-l ajute să treacă în România pe căi nesupravegheate, deoarece îl expirase paşaportul, iar Densuşianu îl prezintă părintelui Ion Bratu din Răşinari, care era bunicul dinspre mamă al lui Octavian Goga.

A doua zi dimineaţa, cei doi s-au dus spre un loc numit "Coasta Boacii", un deal la marginea Răşinariului, deal de pe care răşinărenii spun că se vedere România Mare, seara s-au dus la o nuntă şi pe urmă părintele i-a dat lui Eminescu o călăuză care îl poartă prin munţi, pentru a trece clandestin graniţa austro-ungară spre România.

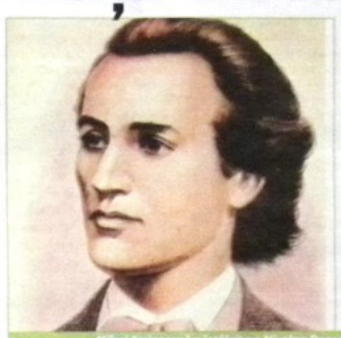

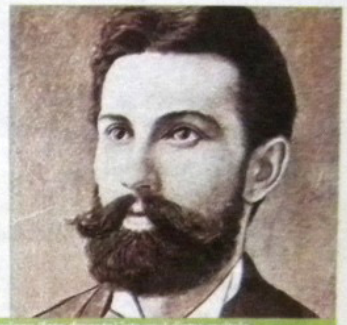

Mihai Eminescu l-a întâlnit pe Nicolae Densuşianu (foto dreapta) într-unul dintre multele momente - cheie ale vieţii marelui poet

PROMOTORII "DACIEI MARI"

"Între prietenii poetului, locul de frunte îl ocupau teologii Ion Creangă, fraţii Scriban, Nicolae Densuşianu. Cu Nicolae Densuşianu, studentul teolog la Sibiu, a fost la Mănăstirea Densuşi. A fost oaspetele drag al părintelui Bratu de la Răşinari", scrie Gheorghe Constantin Nistoroiu în articolul „Bădiţa Mihai! Eminescu, Profetul Bisericii noastre". De la Densuşianu, Eminescu a aflat despre paginile de glorie a neamului, despre lupta românilor transilvăneni şi culeg împreună folclor de la oamenii simpli, prin urmare, caietele lui de folclor, acum găzduite în arhivele Academiei Române, se umpleau de la o zi la alta. Dar Eminescu nu admira doar folclorul, ci şi peisajul mirific al spaţiului transilvan, acei munţi despre care citise în scrierile lui Bălcescu şi ale lui Russo, iar vorbele lui Densuşianu îi umpleau sufletul cu faptele mărete ale dacilor, sau jertfele impresionante făcute de Horea, Cloşca şi Crişan. Eminescu străbate aceste meleaguri în vara lui 1866, cu bocceaua la spinare şi, peste doi ani, descrie: "Într-o zi frumoasă de vară îmi făcui legătureca, o pusei în vârful bâtului şi o luai la picior pe drumul cel mare împărătesc (...). Zi de vară pământ sară, am tot mers fără să stau de fel. Soarele era la apus, aerul începea a se răcori; holdele păreau că adorm din freamătul lor lung. De-a lungul drumului de ţară, oamenii se întorceau de la lucrul câmpului, cu coasele de-a spinare, fetele cu oale şi doniţe în amândouă mâinile; boii trăgeau încet în jug şi carul scârţâia, iar românul ce mergea alături cu ei şi pocnea din bici, îşi tipa eternul său hâis, ho!... Ascuns în maluri, dormea Murăşul, pe el troznea de căruţe podul de lunţri, pe care-l trecui şi eu... De departe se vedeau munţii cei natali, uriaşi bătrâni cu frunţile de piatră spărgând norii şi luminând ţepeni, suri şi slabi asupra lor". Cu Nicolae Densuşianu, poetul se întâlneşte deseori apoi în Bucureşti, ba la şedinţele Junimii, ba la adunările Societăţii naţional-patriotice „Carpaţii". De altfel, în 7 iunie 1882, Baronul Ernst von Mayr, ambasadorul Austro-Ungariei la Bucureşti, trimite o notă către ministrul Casei imperiale şi ministrul de externe din Viena unde raporta că, în şedinţa din 4 iunie a Societăţii "Carpaţii", Mihai Eminescu a propus ca studenţilor transilvaneni de la Bucureşti să li se încredinţeze sarcina de a duce o propagandă activă în timpul vacanţelor în favoarea unirii cu România. Apăruse aşadar proiectul "Daciei Mari". După plecarea din Transilvania, Eminescu devine, la Giurgiu, sufler în trupa lui Iorgu Caragiale, unchiul dramaturgului, pentru ca, apoi, în 1867, din trupa lui Caragiale trece în aceea a lui Pascaly, cu care face un turneu de reprezentaţii în Ardeal şi Banat în 1868, prilej cu care poetul îşi reînnoieşte contactul cu Ardealul, dar şi cu judeţul, poposind aproape sigur şi pe la Deva. Înainte de a ajunge la Lugoj, apoi la Arad, unde Eminescu îl întâlneşte pentru prima dată pe "naşul" său literar, pe Iosif Vulcan. Reîntors la Bucureşti, Eminescu concluziona că turneul prin Ardeal şi Banat a fost: "Întâia mare propagandă artistică prin Ardealul amorţit".

Anul trecut, manuscrisele lui Eminescu au putut fi studiate în detaliu şi de elevii din judeţul Hunedoara

Aşa arăta Deva în vremurile în care era vizitată de cel mai mare poet al românilor

IN MEMORIAM, EMINESCU

Prin Deva, poetul mai trece în 1883, probabil în drumul său către Viena: ziarul Timpul publica în 3 iulie o notiţă la cronică prin care se informează cititorii că fostul redactor, Emil Eminescu, fusese atins subit de-o "gravă boală". Presa vremii anunţă: "Un incident foarte penibil în lumea literară. Intelectualii sunt unii foarte mâhniţi, alţii foarte îndignaţi. O nenorocire s-o întâmplat, marele poet Mihai Eminescu a înnebunit". Eminescu pleacă către Viena, la tratament, la sfârşitul lui octombrie, însoţit de un vechi prieten al său, Alexandru Chibici Reuneanu, iar la Viena este internat în Institutul de la Ober Döbling. Cheltuielile sunt acoperite prin contribuţiile membrilor "Junimii". Poate că amintirea trecerii sale prin Deva a determinat autorităţile ca în anul 1970 să îi ridice o statuie în parcul oraşului. De trei ani, poetul este comemorat în cadrul unui eveniment organizat de Biblioteca Judeţeană Ovid Densuşianu, care în acest an va avea loc în 16 ianuarie: la ora 12, la statuia poetului din parcul de la poalele Cetăţii vor fi depuse flori, se vor rosti cuvinte de evocare şi elevii deveni îi vor dedica mici momente artistice. Manifestarea va continua de la ora 14, la Casa de Cultură din Deva, cu momente artistice şi un concurs şcolar despre viaţa şi activitatea literară a poetului. "În fiecare an, în miez de ianuarie, ne aducem aminte mai mult ca în alte dăţi de Poetul nostru nepereche. Generaţii întregi au crescut în spiritul iubirii faţă de poezia lui Mihai Eminescu, în versurile lui s-au regăsit tineri şi bătrâni, fiecare vers o stăruit şi va stăruí întotdeauna admiraţia celor care vor să se cufunde în universul eminescian. Începând cu anul 2010, ziua de 15 ianuarie a fost declarată Ziua Culturii Naţionale Române, prilej de evocare şi de organizare a unor activităţi culturale menite să ţină veşnic vie memoria marelui nostru Poet", spune Sebastian Bara, directorul bibliotecii şi iniţiatorul manifestării. Un poet care a dăltuit ca nimeni altul graiul românesc, care pare acum mai actual ca oricând şi care a trăit cu nostalgia vremurilor frumoase ale neamului după cum scria în „Geniu Pustiu": „Şi mie mi se păreа că aud şoptirea acelor moşi bătrâni cari, pe când eram mic, îmi povesteau în timp de iarnă, ţinându-mă în tremurândele lor braţe, poveşti fantastice despre zâne îmbrăcate în aur şi lumină [...]. Au trecut ani de atunci - şi parcă a fost ieri - ieri pare că îmi încălcesem degeţelele în barba lor cea albă şi ascultam la graiul lor cel înţelept şi şoptitor - la înţelepciunea trecutului, la acele veşti din bătrâni. Mi-ar fi plăcut mult să trăiesc în trecut. Să fi trăit pe timpii aceia, când domnii îmbrăcaţi în haine deu aur şi samur, ascultau, de pe tronurile lor, în învechitele castele, consiliile divanului de oameni bătrâni - poporul entuziast şi creştin undoind ca valurile mării în curtea domniei - iară eu, în mijlocul acelor copete încoronate de păru alb al înţelepciunii, în mijlocul poporului plin de focul entuziasmului, să fiu inima lor plină de geniu, capul cel plin de inspiraţiune - preot durerilor şi bucuriilor - bardul lor".

CMYK